

Кравченко Ірина Миколаївна¹, Смікал Вікторія Олексіївна²

Kravchenko I.

Smikal V.

ТЕХНОЛОГІЇ ІНДИВІДУАЛІЗАЦІЇ НАВЧАННЯ В ПЕДАГОГІЧНІЙ МАГІСТРАТУРІ

TECHNOLOGIES OF INDIVIDUALIZATION OF LEARNING IN PEDAGOGICAL MASTER'S DEGREE PROGRAMME

АНОТАЦІЯ:

Узагальнено різні погляди науковців на сутність, структуру, форми, умови ефективності індивідуалізації навчання, а також підходи до понять тьютор, тьюторство, тьюторська технологія. Зокрема підкреслюється, що в умовах індивідуалізації навчання розвиваються і формуються такі необхідні якості, як самостійність, ініціативність, творчість, впевненість, захоплення, дослідницький стиль діяльності. Впровадження технологій індивідуалізації навчання в освітній процес вищої школи створює резерв навчального часу, надає додаткові можливості переходу від стандартної навчальної програми до індивідуальної самостійної роботи без збільшення навантаження студентів; мотивує набуття необхідного професійного досвіду, вироблення індивідуального стилю пізнавальної діяльності; сприяє посиленню індивідуального підходу в процесі оволодіння професійними знаннями, вміннями, компетентностями та розвитку творчих здібностей; стимулює інтелектуальний розвиток майбутніх викладачів, становлення суб'єкт-суб'єктних відносин «викладач-студент». Одним із можливих шляхів реалізації принципу індивідуалізації навчання студентів у вищій школі є застосування тьюторської технології. Тьюторство як педагогічна технологія відповідає критеріям технологічності (концептуальність, системність, відтворюваність, керованість, ефективність, алгоритмізованість, проєктованість). Застосування тьюторської технології передбачає дотримання чотирьох етапів (підготовчо-організаційного; розроблення тьюторської індивідуальної освітньої програми з вивчення навчальної дисципліни, власне тьюторського супроводу, заключного) і не передбачає введення окремої посади тьютора, оскільки його функції у даному випадку виконує викладач (викладач-тьютор). За такої моделі педагогічної діяльності тьюторський супровід обмежений у часі та освітнім змістом. Тьюторська технологія є можливістю реалізації принципу індивідуалізації навчання студентів, суб'єкт-

¹ канд. пед. наук, доцент, доцент кафедри педагогіки і психології вищої школи

Національний педагогічний університет імені М.П.Драгоманова, УКРАЇНА

Ph.D (Pedagogy), Associate Professor, Associate Professor of the Department of pedagogy and psychology of higher school
National Pedagogical Dragomanov University, UKRAINE

² канд. пед. наук, доцент, доцент кафедри педагогіки і психології вищої школи

Національний педагогічний університет імені М.П.Драгоманова, УКРАЇНА

Ph.D (Pedagogy), Associate Professor, Associate Professor of the Department of pedagogy and psychology of higher school
National Pedagogical Dragomanov University, UKRAINE

суб'єктних відносин «викладач-студент»; дозволяє раціонально організовувати і контролювати великі обсяги самостійної роботи студента; забезпечує зміну ролі викладача на викладача-наставника, модератора, коуча, фасилітатора, інструктора, ментора, партнера, тобто тьютора.

ABSTRACT:

Different perspectives of the scientists towards content, structure, forms, conditions for efficiency of individualization of learning as well as approaches to definitions of tutor, tutorship, tutor technology have been consolidated. In particular it is emphasized that thanks to individualization of learning such important qualities as self-dependence, proactivity, creativity, self-confidence, dedication, research-like style of activities are developed and shaped. Introduction of learning individualization technologies in high school education process helps saving time, provides additional opportunities for transition from traditional learning programme to individual self-education without extra burden on students; it encourages gaining necessary professional experience, development of individual style of learning activities; encourages strengthening of individual approaches in acquiring professional knowledge, skills, competencies as well as developing creativity; it also boosts intellectual development of future lecturers, establishment of subject-subject relationship between lecturers and students. Use of tutorship technologies is one of possible ways to implement learning individualization of students. Tutorship as a pedagogical technology meets performance requirements such as (conceptual importance, systemic approach, ability for reproduction, manageability, efficiency, algorithmic presentation, design). Tutorship technology implementation consists of four stages (preparatory and logistical stage; development of tutor's individual learning programme on a given subject; tutor's support per se; and completion stage) and does not foresee a separate post of a tutor as tutor's functions in this case are fulfilled by a lecturer (lecturer-tutor). In such model of pedagogical activities tutor's support is limited in time and in learning content. Tutorship technology is an opportunity for implementation of the principle of individualization of student's learning; subject-subject relationship between lecturers and students; it changes the role of lecturers who become lecturers-educators, moderators, coaches, facilitators, instructors, mentors, partners, i.e. tutors.

ВСТУП

Одним із напрямів реформування сучасної української освіти вважають її індивідуалізацію, а тьюторство розглядають як можливість реалізації цього принципу. Важливість та актуальність даного питання в Україні засвідчується Наказом Міністерства освіти і науки України про проведення Тьюторською Асоціацією України експерименту «Тьюторська технологія як засіб реалізації принципу індивідуалізації в освіті» (розрахований на період 2015 – 2020 рр.).

Завдяки тому, що в тьюторській роботі реалізуються цінності індивідуалізації, свободи, самовизначення, осмисленого ставлення людини до власного життя, свого майбутнього [1], тьюторство набуває популярності й в українських закладах вищої освіти.

Питання індивідуалізації навчання розглядались і розглядаються у працях багатьох науковців, зокрема, таких як В. Володько, С. Гончаренко, Т. Литвиненко, А. Лозенко, В. Монахов, М. Пісоцька, І. Унт, А. Уруський та ін. Різним аспектам проблеми індивідуалізації навчання саме у вищій школі присвячені роботи А. Алексюка, Г. Безарової, О. Галус, Б. Дьяченка, М. Євтуха, В. Жигір, Н. Завізеної, В. Кузьменко, Л. Макаренко, І. Неговського, Н. Ничкало, О. Потоцької, Г. Фесенко, С. Шевченко, С. Шумської та ін.

Історія, сутність ґвюрторства, особливості ґвюрторського супроводу, функції ґвюртора, його підготовка, зміст ґвюрторської компетентності досліджуються багатьма зарубіжними (Н. Белякова, Р. Czekierda, В. Fingas, Г. Едвард, М. Жиліна, В. Karpińska-Musiak, Т. Ковальова, С. Попова, М. Szala та ін.) та українськими (А. Бойко, Н. Дем'яненко, О. Комар, О. Лось, К. Осадча, Н. Поґрібна, С. Подпльота, Л. Семеновська, С. Сисоєва, Т. Швець) ученими. Однак, у їх роботах ґвюрторство розкривається як інструмент діяльності ґвюртора. І тут постає питання: а як же запровадити ґвюрторство в українських закладах вищої освіти, не маючи у Класифікаторі професій України такої офіційної посади? Ми вважаємо, що його функції може виконувати викладач вищої школи. Але тут постає наступне питання: а що має робити викладач-ґвюртор, як він має впроваджувати ґвюрторство, щоб реалізувати принцип індивідуалізації навчання? Тому метою нашого допису є обґрунтування ґвюрторства як педагогічної технології індивідуалізації навчання, можливостей його застосування в умовах відсутності офіційної посади ґвюртора у закладах вищої освіти України.

СУТНІСТЬ ПОНЯТТЯ «ІНДИВІДУАЛІЗАЦІЯ НАВЧАННЯ».

Проблема індивідуалізації освітнього процесу цікавить багатьох науковців. Проте кожен з дослідників трактує її по-своєму. Викладемо міркування щодо розкриття змісту таких понять, як індивідуалізація та індивідуалізація навчання.

У філософському енциклопедичному словнику під поняттям «індивід» розуміють одиничну особу, яка не може бути розділена без втрати її самобутності, її індивідуальності і її власного буття, що ґрунтується тільки на її цілісності. З кінця середніх віків під поняттям «індивід» починають розуміти окрему людину як самостійну наділену розумом істоту [2].

Індивідуальність — це сукупність якостей, особливостей, що притаманні окремому індивіду, це специфічне, неповторне, особливе в індивіді. У «Новому тлумачному словнику української мови» дане поняття означають так: «Індивідуальність – сукупність психічних властивостей, характерних рис

і досвіду кожної особистості, що відрізняють її від інших індивідів; людина як носій індивідуальних властивостей, певних характерних ознак і рис; особистість» [3].

Під поняттям «індивідуалізація» розуміють виділення одного індивіда за його характерними особливостями; врахування особливостей кожної одиниці при вивченні сукупності предметів чи явищ.

Не дивлячись на прагнення багатьох дослідників розглядати поняття індивідуалізації цілісно і системно єдності поглядів не досягнуто. Розуміння значення поняття «індивідуалізація» залежить від того, що вибирається за його сутнісну характеристику: цілі, завдання, форми, методи, засоби навчання тощо.

Так, П. Підкасистий вбачає в індивідуалізації спосіб впливу на окремого учня в процесі навчання і виховання, а М. Скаткін – підхід до окремих учнів з метою залучення до колективної роботи. Л. Кондрашова та В. Буряк розглядають її як спосіб досягти ефективної віддачі від кожного учня, а Н. Савін – як умови для залучення кожного учня у плідну колективну діяльність. Л. Болотіна, М. Данілов вважають, що це особлива форма навчального процесу, яка на відміну від індивідуальної враховує особливості кожного учня у всіх формах та методах, тобто є своєрідною самостійною роботою на різному рівні складності.

Т. Ільїна вказує, що індивідуалізація – це стимулювання інтересів одних до більш поглибленої роботи при обов'язковому доведенні інших до загального рівня. І. Огородніков та М. Фіцула стверджують, що це - самостійна робота на різному рівні, котра виконується за власними бажаннями та за спеціальними завданнями вчителів.

І. Унт вважає, що індивідуалізація — це здійснення принципу індивідуального підходу, врахування у процесі навчання індивідуальних особливостей учнів у всіх його формах і методах, незалежно від того, які особливості і якою мірою вони враховуються [4]. На її думку, недоцільно використовувати поняття «індивідуалізація» у вузькому сенсі, оскільки таке поняття не може визначити урахування індивідуальних особливостей в усьому їхньому обсязі, а лише частково та ізольовано, а в такому випадку важко визначити місце і роль індивідуалізації в системі навчання в цілому [4].

С. Гончаренко та В. Володько дають таке визначення індивідуалізації, що це «...організація такої системи взаємодії між учасниками процесу навчання, при якому найбільш повно використовуються індивідуальні особливості кожного, визначаються перспективи подальшого розумового розвитку і гармонійного вдосконалення особистісної структури, відбувається

пошук засобів, які б компенсували наявні недоліки і сприяли б формуванню індивідуального стилю діяльності майбутнього спеціаліста» [5].

В. Єремєєва виділяє «три основні підходи, що характеризують змістове значення поняття «індивідуалізація»: 1) з психолого-педагогічної точки зору – організація навчання, яка заснована на створенні оптимальних умов для виявлення задатків, розвитку здібностей та інтересів кожного учня; 2) із соціальної – цілеспрямований вплив на формування творчого, інтелектуального, професійного потенціалу суспільства; 3) з дидактичної – вирішення актуальних проблем школи шляхом створення нової стратегії навчального процесу» [6].

Узагальнюючи існуючі визначення можна зазначити, що індивідуалізація – процес, що спрямований на розвиток індивідуальності; передбачає відокремлення (виділення) студента в процесі навчання для врахування притаманних йому індивідуальних особливостей; потребує певну організацію цього процесу (систему індивідуалізованих способів та прийомів взаємообумовлених дій викладача та студентів на всіх етапах освітньої діяльності).

В сучасній науковій літературі немає єдиного підходу до трактування поняття «індивідуалізація навчання». Різні автори визначають по-різному залежно від того, яку мету і засоби мають на увазі. В «Українському педагогічному словнику» поняття «індивідуалізація процесу навчання» визначається як «організація навчально-виховного процесу, при якій вибір способів, прийомів, темпу навчання враховує індивідуальні відмінності учнів, рівень розвитку їх здібностей до навчання» [7].

Проблема індивідуалізації навчання у своєму розвитку пройшла кілька етапів. Цікавою є періодизація представлена С. Гончаренком та В. Володьком. На їх думку, I етап - розробка загальних положень і рекомендацій з вивчення і врахування індивідуальних особливостей учнів (студентів) та їх реалізація у практиці навчання (Я.А. Коменський). II етап - теоретичний рівень розробки індивідуального підходу до учнів у навчанні (К.Д. Ушинський). III етап - індивідуальний підхід розглядається як педагогічний принцип на рівні соціального, педагогічного і психологічного експерименту. Період розпочався у двадцяті роки XX ст. (наукові праці П.П. Блонського, Л.С. Виготського та ін.). IV етап - значного теоретичного і методичного осмислення принципу індивідуального підходу до учнів і студентів у навчанні. Період охоплює кінець 50-х, середину 60-х років XX ст. (О.О. Бударний, А.О. Кирсанов, І.Е. Унт, В.І. Загвязінський, Е.С. Рабунський, Е.Я. Голант та інші). V етап – сучасний період теоретичного переосмислення і практичного втілення індивідуалізації процесу навчання у нових умовах [5].

Проблему індивідуалізації навчання сучасні психологи пов'язують з проблемою професіоналізації особистості студента. Зазначається, що професіоналізація може відбуватися формальним та неформальним шляхом. І індивідуалізація навчання сприяє розгортанню професіоналізації саме за другим напрямком – коли студент самостійно висуває мету самовдосконалення, що актуалізує потреби, настанови, переконання, ідеали, у відповідності до яких повинен здійснюватися професійний розвиток та становлення майбутнього спеціаліста [8].

П. Сікорський розглядає два різні види індивідуалізації у навчанні: індивідуально-групове навчання (осягнення єдиних програм кожним учнем індивідуально в складі класу) та індивідуалізоване (осягнення кожним учнем індивідуально, але різних програм, адаптованих до їх природних можливостей). При цьому індивідуалізоване навчання він розділяє ще на два види: індивідуалізовано-відокремлене (засвоєння адаптованих програм наодинці) та індивідуалізоване групове (засвоєння адаптованих програм індивідуально, але в складі групи з можливою організацією подальшої фронтальної роботи) [9].

В. Володько, М. Солдатенко підкреслюють, що індивідуалізація навчання є сукупністю елементів, процесів і тенденцій, які створюють певну систему. На їх думку, дидактична система індивідуалізації навчання складається з таких елементів: закономірність самостійного (індивідуального) навчання; мета навчання; зміст навчання; принципи (нормативне забезпечення) індивідуального навчання; діяльність студента; діяльність викладача; форми, методи, прийоми та засоби індивідуального навчання; критерії та показники оцінки діяльності студента і викладача; дидактичне середовище [10].

На думку В. Володька, М. Солдатенка, впровадження дидактичної системи індивідуалізації навчання потребує дотримання певних умов: добір студентів на основі науково обґрунтованої тестової системи; науково обґрунтований добір і конструювання змісту навчання, що врахував би і зберігав зміст професійної діяльності; наявність детально розроблених загальних і предметних цілей навчання; наявність альтернативних варіантів фундаментальних курсів і курсів за вибором; наявність достатньо повної науково обґрунтованої професійної моделі; доступна методика самовивчення і вивчення особистості студента; структурування всього змісту навчання у вигляді завершених предметних модулів; демократизація дидактичного середовища, розвиток системи «суб'єкт-суб'єктних» відносин; впровадження енергомістких технологій навчання; наявність попередньої фази навчання, спеціальних видів занять та пропедевтичних курсів [10].
Автори вважають, що індивідуалізацію навчання можна об'єднати в два основних напрями та кілька підходів: конструювання навчального змісту, що

дає змогу вибрати індивідуально значущу для професійного становлення програму підготовки і забезпечити її засвоєння індивідуальним темпом (модульне навчання; програмоване навчання; індивідуальне настановне навчання; навчання відповідно до потреб; альтернативне навчання); використання безпосереднього та опосередкованого спілкування педагога із студентами (самостійна робота за індивідуальним планом; взаємонавчання; групове навчання; спільна наукова робота; навчання на робочих місцях чи навчання на відстані; тьюторіал) [10].

На думку В. Єремєєвої, педагогічна технологія індивідуалізації навчання являє собою динамічну систему, яка охоплює усі ланки процесу навчання: мету, зміст, методи, засоби, та має спрямованість на попередження неуспішності при виконанні навчальної програми, формування загально-навчальних умінь та навичок, розвиток пізнавальних інтересів, покращення мотивації навчання, виховання особистісних якостей [6].

Індивідуалізацію у процесі фахової підготовки студентів розглядають як необхідність врахування певних індивідуальних особливостей студентів та організацію гнучкої системи навчання на основі їх виявлення з максимальною адаптацією навчання до потреб і можливостей кожного студента на діагностичній основі через використання гнучких форм, методів, засобів навчання, корегування його змісту, рівня складності. Гнучка система навчання при цьому передбачає створення навчальних програм, методик навчання, навчальних матеріалів, які дозволяють їх широке варіювання з метою максимального пристосування до запитів кожного студента або групи студентів [11].

В умовах індивідуалізації навчання розвиваються і формуються такі необхідні якості, як самостійність, ініціативність, творчість, упевненість, захоплення, дослідницький стиль діяльності. Це і є якості, що необхідні майбутньому фахівцеві, який буде діяти в нових суспільних умовах.

Таким чином, індивідуалізацію навчання в професійній підготовці майбутніх викладачів можна розглядати, як особливу організацію вивчення фахових дисциплін, яка сприяє розвитку професійних знань, оволодінню способами використання форм, методів, засобів індивідуальної роботи; готує до індивідуалізації навчання у професійно-педагогічній діяльності. Така побудова освітнього процесу створює резерв навчального часу, надає додаткові можливості переходу від стандартної навчальної програми до індивідуальної самостійної роботи без збільшення навантаження студентів; мотивує набуття необхідного професійного досвіду, вироблення індивідуального стилю пізнавальної діяльності; сприяє посиленню індивідуального підходу в процесі оволодіння професійними знаннями, вміннями, компетентностями та розвитку творчих здібностей; стимулює

інтелектуальний розвиток майбутніх викладачів, становлення суб'єкт-суб'єктних відносин «викладач-студент».

Одним із можливих шляхів реалізації принципу індивідуалізації навчання студентів у вищій школі, на нашу думку, є застосування тьюторської технології.

ТЮТОРСТВО ЯК ТЕХНОЛОГІЯ ІНДИВІДУАЛІЗАЦІЇ НАВЧАННЯ.

Тьюторство належить до педагогічних інновацій, хоча виникло ще в XIV ст. в Англії і здебільшого було розповсюджено спочатку в педагогічних коледжах, елітних школах (типу англійських «паблік скулз»), а згодом в Оксфордському, Кембриджському університетах, де й набуло свого оформлення [12].

Аналіз проблеми дозволяє стверджувати про багатоваріантність підходів до самих понять «тьютор» і «тьюторство». Варто наголосити, що тьюторство переважно розуміється як інструмент діяльності тьютора. В Україні це явище найчастіше пов'язують з системою дистанційного навчання [13], що зумовлено особливостями адміністративно-організаційного устрою наших ЗВО. Ми ж вважаємо, що функції тьютора може виконувати й викладач вищої школи, що нівелює необхідність створення окремої посади тьютора, якої офіційно в Україні відповідно до Класифікатора професій поки що і не існує.

Вважаємо, що тьюторство може здійснюватись на декількох рівнях: 1) на рівні університету, факультету, освітньої програми (спеціальності), групи та 2) на рівні навчальної дисципліни. У першому випадку роль тьютора може виконувати куратор академічної групи, куратор ЄКТС, інший представник деканату або тьютор (якщо ЗВО може ввести таку окрему посаду). У другому випадку роль тьютора буде виконувати викладач вищої школи, що не передбачатиме запровадження додаткової посади тьютора. І це буде той викладач, який застосовуватиме тьюторство як педагогічну технологію. Тобто, у першому випадку тьюторство ми розуміємо у більш широкому значенні, класичному, що передбачає офіційне призначення тьютора, введення відповідної посади. А в другому випадку тьюторство розуміємо у більш вузькому значенні, «звужуємо» це поняття до педагогічної технології, що може стати універсальною і застосовуватись викладачами будь-яких освітніх курсів [14]. І саме в цьому випадку наша точка зору співпадає з одним із найбільш розповсюджених визначень тьюторства як технології індивідуалізації освіти, що передбачає створення реальних умов для входження кожного суб'єкта з його прагненнями і можливостями в процес навчання, як управління ним своєю власною освітньою траєкторією [15].

Зауважимо, що під класичним тьюторством розуміються: регулярні індивідуально-групові, більшістю консультативні, заняття тьютора з 1-3-ма прикріпленими до нього на весь період навчання студентами [16]; діяльність тьютора як розробника для своїх тьюторантів освітніх проєктів і програм, як консультанта у сфері освітніх послуг, як наставника, асистента, проєктувальника, як посередника між студентом і конкретним викладачем та всім професорсько-викладацьким складом; форма університетського наставництва [17], ми б сказали як мистецтво індивідуалізованого супроводу особистості впродовж її навчання в закладі освіти.

«Звуження» тьюторства до педагогічної технології зумовлене об'єктивними обставинами: в Україні офіційно (поки що) не існує посади тьютора; назріла гостра необхідність в індивідуалізації навчання; відбулось збільшення обсягів самостійної роботи студента та потреба в підвищенні контролю за її виконанням; змінились місце, значення і роль викладача в освітньому процесі, який на сьогодні має бути одночасно наставником, помічником, модератором, коучем, фасилітатором, тренером, інструктором, ментором, партнером, тобто викладачем-тьютором [14].

Якщо провести аналогію із розумінням тьюторингу, його видами польськими вченими (P. Czekierda, B. Fingas, M. Szala) [18], то у першому випадку, це розвивальний тьюторинг, а в другому – науковий, хоча ми не зовсім погоджуємось з таким поділом, оскільки розвиток тьюторанта відбувається в обох випадках.

Отже, тьюторство розуміємо у широкому і вузькому значенні. У широкому значенні тьюторство – це форма університетського наставництва, що передбачає офіційне призначення тьютора; мистецтво індивідуалізованого супроводу особистості впродовж її навчання в закладі освіти, так би мовити, це класичне розуміння цього феномену. У вузькому значенні – це універсальна педагогічна технологія, модель педагогічної діяльності з індивідуалізації навчання.

Варто зауважити, що існує велика кількість підходів до розуміння і самого поняття «педагогічна технологія». Близьким до нашого розуміння є визначення, що педагогічна технологія – це продумана у всіх деталях модель педагогічної діяльності з проєктування, організації та проведення навчального процесу з безумовним забезпеченням комфортних умов для учнів та вчителя (В. Монахов) [19]; закономірна педагогічна діяльність, яка реалізовує науково обґрунтований проєкт навчально-виховного процесу і має вищий рівень ефективності, ніж традиційні методики (М. Чепіль, Н. Дудник) [20].

Як і кожній педагогічній технології, тьюторській, притаманні: концептуальність (система супроводу базується на концепції вільного вибору як умови розвитку особистості. Вихідним положенням для формування теоретичних основ індивідуального супроводу у вищій школі можна вважати особистісно-соціальний підхід (А. Бойко), що реалізується через особистісно орієнтований (І. Бех, В. Слободчиков, І. Якіманська) [16]; системність, відтворюваність (можливість застосування в інших однотипних умовах, іншими суб'єктами), керованість, ефективність, алгоритмізованість, проєктованість. Ми вважаємо, що реалізація даної технології має передбачати дотримання таких етапів, елементів:

1. Підготовчо-організаційний, що передбачає:

- читання вступних лекцій (однієї-двох), на яких дається загальне уявлення про мету, завдання навчальної дисципліни, її місце, значення і роль серед інших, загальний опис усього освітнього курсу. Під час таких лекцій викладач-тьютор змальовує загальну перспективу вивчення предмету, створює ситуації зацікавленості предметом, мотивує студентів до вивчення навчальної дисципліни, створює умови для подальшої суб'єкт-суб'єктної взаємодії;

- проведення одного-двох семінарських занять, на яких викладач-тьютор має передбачити застосування методик дослідження індивідуальних особливостей студентів-тьюторантів з метою подальшої розробки індивідуальних освітніх програм.

Під індивідуальними освітніми програмами розуміють програму освітньої діяльності, спрямовану на особистісний, професійний розвиток тьюторанта, розроблену і реалізовану ним на основі особистісних, освітніх, професійних інтересів, потреб і запитів [16]. Саме тому на перших семінарських заняттях викладач має так організувати свою роботу, щоб у нього була можливість більше спостерігати, слухати, думати, не говорити самому багато, а вдумливо сприймати і розуміти співрозмовника й ситуацію, щоб зробити правильний висновок про розвиток і формування кожної особистості [21]. На таких заняттях викладач-тьютор може організувати бесіди, дискусії, мозкові атаки, провести письмові опитування, тестування на виявлення рівня знань, компетентностей студентів-тьюторантів та їх психологічних особливостей, мотивації, готовності до саморозвитку тощо.

2. Розробка тьюторської індивідуальної освітньої програми з вивчення навчальної дисципліни. Оскільки тьютор покликаний організовувати самовизначення, самоздійснення, самореалізацію людини в професії, він зобов'язаний знати студента і не лише його особистісні якості, а й специфіку

емоційної й інтелектуальної сфери, його родину, побут, матеріальне становище [21], звісно, за можливістю. Саме під час розробки тьюторської програми викладач-тьютор має можливість врахувати індивідуальні особливості студентів, рівень їх попередньої підготовки, їх інтереси, здібності, запити, плани на майбутнє, а тому завдання таких програм можуть передбачати включення студентів у різні види діяльності за інтересами, самостійної роботи, такі, як проєктна, дослідницька, організаційна, художня та ін., виконання наукових робіт, участь у наукових дискусіях, конкурсах тощо, що сприятиме, у свою чергу, критичному розумінню студентами своїх досягнень, усвідомленню невирішених проблем, постійному випробуванню в індивідуальній діяльності, її рефлексії, формулюванню власних завдань і корекції своїх дій [21]. Розробка тьюторських індивідуальних освітніх програм дозволить однаково ефективно організувати роботу з обдарованою студентською молоддю та невстигаючими студентами, розпочавши, за необхідності, із завдань спрямованих на «вирівнювання» знань. Кожна індивідуальна тьюторська програма може включати різні за кількістю і складністю завдання, репродуктивного, проблемно-пошукового, творчого, міждисциплінарного характеру. Зокрема, ми під час розробки індивідуальних тьюторських програм пропонуємо студентам такі завдання, як: написання наукових есе, відбір і аналіз характеристика науково-літературних джерел, опрацювання першоджерел, розробка проєктів, портфоліо, методичних конспектів різних заходів, різноманітних рекомендацій тощо. Зокрема, з навчальної дисципліни «Грантова політика, міжнародні проєкти і програми розвитку вищої освіти» до тьюторських програм можуть бути включені такі завдання, як: віднайти та відібрати під власні вподобання, можливості, потреби тьюторанта діячу міжнародну освітню стипендійну програму, розробити і подати необхідні апікаційні документи, здійснити самоаналіз апікаційного процесу; розробити власний проєкт на отримання гранту [22]. Також до тьюторської індивідуальної освітньої програми може бути включено (за бажання і можливості тьюторанта) прослуховування відеолекцій, вебінарів, участь у тренінгах і семінарах, міжнародних стажуваннях з проблем проєктного підходу та грантового фінансування в сфері освіти, що організовуються певними фундаціями, громадськими організаціями, зокрема, Центральною європейською академією навчання та сертифікації тощо.

На цьому етапі важливо визначити терміни виконання тьюторських індивідуальних освітніх програм та графіки індивідуального і групового консультування.

3. Власне тьюторський супровід. На цьому етапі продовжують проводитись лекційні, семінарські заняття та додаються групові й індивідуальні тьюторіали.

Групові тьюторіали (групові тьюторські заняття) кафедрою педагогіки і психології вищої школи Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова застосовуються як форма індивідуально-групової роботи викладача (у мікрогрупах по 4-5 студентів) [23]. Групова робота посилює фактор мотивації та взаємної інтелектуальної активності, завдяки співконтролю підвищує ефективність пізнавальної діяльності студентів. На тьюторських заняттях відбувається групова самоперевірка з наступним консультуванням (корекцією) викладачем. Тьюторські заняття сприяють поглибленню і розширенню знань, формуванню інтересу до пізнавальної діяльності, оволодінню прийомами процесу пізнання, розвитку пізнавальних здібностей. Моделей, варіантів організації і проведення групових тьюторіалів існує багато. За основу можна взяти схему таких занять, розроблену ще А. Алексюком: кожне таке тьюторське заняття має включати письмову роботу, розв'язування педагогічних задач (конкретних ситуацій), дискусію та ін.

У цілому, мета групового тьюторського заняття принципово відрізняється від індивідуального і має такі характеристики: 1) вихід на індивідуальну позицію за рахунок групового ресурсу та індивідуальне освітнє просування на тлі загальної групової роботи; 2) імовірнісний характер (на відміну від тренінгу, де йде робота на відпрацювання конкретної навички); 3) виявлення внутрішньогрупових ресурсів через особу кожного учасника тьюторіалу; 4) виникнення проектних і дослідницьких мінігруп; 5) створення загального змістового поля; 6) супровід групи як суб'єкта освіти [24].

Зауважимо, що частина семінарських занять може бути замінена груповими тьюторіалами. На практиці достатньо провести два-три семінари, на яких присутні всі студенти, а далі працювати в мікрогрупах.

Індивідуальні тьюторіали передбачають консультування викладачем-тьютором студентів з приводу виконання індивідуальних освітніх програм, поточне оцінювання виконаної роботи. У свою чергу, оцінювання ефективності індивідуального тьюторіалу може здійснюватись за такими критеріями: 1) фіксація наслідків, які виникли на попередньому тьюторіалі; 2) нарощування, зафіксоване в рефлексії за одним із напрямів тьюторіалу; 3) зростання ініціативи, відповідальності й самостійності тьюторанта, що проявляється як внутрішньо в тьюторанті, так і в професійній та освітній діяльності [16].

На цьому етапі індивідуальна освітня програма може уточнюватись і корегуватись. Зміни вносяться в залежності від спільного аналізу успіхів і просувань студента на шляху освоєння знань, формування компетентностей. Варто зауважити, що консультування, відповіді на запитання студентів можуть надаватись не лише у визначений графіком термін, а й під час лекцій і групових тьюторіалів. Зауважимо, що індивідуальні тьюторіали можуть плануватись у дні консультацій викладача, що передбачаються графіком роботи професорсько-викладацького складу кожного закладу вищої освіти. Також консультування може здійснюватись і за допомогою інформаційно-комунікаційних технологій, без яких неможливо уявити сучасний освітній процес. Взаємодія між викладачем і студентом може бути встановлена і за допомогою електронної пошти, чат-технології, технологій змішаного навчання тощо. До того ж, інформаційно-комунікаційні технології дозволяють істотно підвищити мотивацію тьюторантів до включення в дослідницьку роботу з предмета.

Варто наголосити й на тому, що основою тьюторства мають стати суб'єкт-суб'єктні, морально-естетичні взаємини співробітництва і співтворчості [21].

4. Заключний етап передбачає оцінювання виконаної роботи, поради щодо подальшої самоосвіти і виховання в особистісному і професійному становленні майбутнього фахівця, залік (екзамен).

Слід розуміти, що за такої моделі педагогічної діяльності, тьюторський супровід обмежується, так би мовити, рамками навчальної дисципліни (хоча під час розробки індивідуальних освітніх програм може виходити на міждисциплінарний рівень) та часом вивчення предмету (семестр, рік). Тобто викладач є тьютором для своїх студентів у межах навчальної дисципліни, яку викладає, і впродовж часу, визначеного навчальним планом. При цьому, він виконуватиме основні функції тьютора: 1) організаційне керівництво навчально-пізнавальною діяльністю студента; 2) визначення його можливостей та інтересів; 3) рекомендації в особистісному становленні, організації самовиховання, формування системи цінностей, способу життя, визначення особистісних перспектив; 4) надання допомоги в правильному й ефективному використанні науково-методичного супроводу з певної навчальної дисципліни; 5) організація самостійної роботи; 6) забезпечення вирівнювання знань студентів; 7) обґрунтування засобів і допомога в досягненні високого рейтингу тьюторантів; 8) забезпечення інформацією й обміну між суб'єктами додатковою літературою [21].

Підкреслимо, що тьюторська технологія дуже легко поєднується з іншими педагогічними технологіями (ігровими, інтерактивними, тренінговими, проєктними, дебатними, інформаційно-комунікаційними, портфоліо-технологією тощо). У деяких попередніх наших роботах ми описували досвід застосування портфоліо- та проєктної технологій у викладанні педагогічних дисциплін у магістратурі [Кравченко, І.М. (2016). Інноваційні технології навчання у підготовці майбутнього викладача. Наукові розробки, передові технології, інновації. Прага-Будапешт-Київ, 104-110; Кравченко, І.М. (2013). Портфоліо-технологія у підготовці майбутнього викладача вищої школи. Наукові записки. (115), 80-86], які можна поєднати й з тьюторською. Зокрема, під час розробки тьюторської індивідуальної освітньої програми можна передбачити проєктну діяльність, виконання певних проєктів як індивідуальних, так і групових (дати можливість студентам самостійно обрати собі партнерів для його виконання). А представлення і оцінювання результатів індивідуальної освітньої тьюторської програми можна організувати за допомогою портфоліо-технології [25].

За такої організації освітнього процесу, ми вважаємо, будуть створені умови для реалізації принципу індивідуалізації навчання, підвищення мотивації навчання студентів, розвиток їх творчих здібностей, формування особистості майбутнього фахівця.

Варто зауважити, що описана вище технологія застосовувалась: по-перше, на рівні магістратури, де академічні групи студентів є малочисельними (до 10 осіб), а тому тьюторантами виступали всі студенти групи; по-друге, педагогічна технологія будувалась ґрунтуючись на реаліях української вищої школи. Ефективність описаної тьюторської педагогічної технології на рівні бакалавріату чи інших країн потребує подальшого дослідження та перевірки.

ВИСНОВКИ.

Отже, аналіз розвитку і стану проблеми індивідуалізації навчання свідчить про її актуальність, впровадження технологій індивідуалізації навчання в освітній процес вищої школи підвищує якість підготовки майбутнього фахівця, сприяє розвитку і формуванню особистісних якостей особистості. Індивідуалізація освіти, її особистісна спрямованість і необхідність використання різноманітних видів самостійної роботи в освітньому процесі стали базою для розповсюдження тьюторства.

Тьюторство розуміємо у широкому і вузькому значенні. У широкому значенні тьюторство – це форма університетського наставництва, що передбачає офіційне призначення тьютора; мистецтво індивідуалізованого супроводу особистості впродовж її навчання в закладі освіти. У вузькому значенні – це універсальна педагогічна технологія, модель педагогічної діяльності з індивідуалізації навчання, що дозволяє однаково ефективно організувати вивчення навчальної дисципліни обдарованою студентською молоддю і невстигаючими студентами. Тьюторство як педагогічна технологія відповідає критеріям технологічності (концептуальність, системність, відтворюваність, керованість, ефективність, алгоритмізованість, проєктованість). Застосування тьюторської технології передбачає дотримання чотирьох етапів (підготовчо-організаційного; розроблення тьюторської індивідуальної освітньої програми з вивчення навчальної дисципліни, власне тьюторського супроводу, заключного) і не передбачає введення окремої посади тьютора, оскільки його функції у даному випадку виконує викладач (викладач-тьютор). За такої моделі педагогічної діяльності тьюторський супровід обмежений у часі та освітнім змістом.

Тьюторська технологія є можливістю реалізації принципу індивідуалізації навчання студентів, суб'єкт-суб'єктних відносин «викладач-студент»; дозволяє раціонально організовувати і контролювати великі обсяги самостійної роботи студента; забезпечує зміну ролі викладача на викладача-наставника, модератора, коуча, фасилітатора, інструктора, ментора, партнера, тобто тьютора.

Вважаємо, що тьюторська технологія відповідає всім теоретичним положенням індивідуалізації навчання, сприяє врахуванню індивідуальних особливостей студентів, їх інтересів, здібностей, потреб і побудові індивідуальної освітньої програми з опанування змістом освітнього курсу. Найвищу ефективність її застосування спостерігаємо в магістратурі.

REFERENCES:

- [1] Akinina, N.L. (2016). Tiutorstvo yak tekhnolohiia [Tutoring as a technology]. *Osvita*, (13 – 14), 7. [In Ukrainian].
- [2] Shynkaruk, V.I. (red.) (2002). *Filosofskyi entsyklopedychnyi slovnyk [Philosophical encyclopedic dictionary]*. Kyiv: Abrys. [In Ukrainian].
- [3] Yaremenko, V. & Slipushko, O. (2007). *Novyi tlumachnyi slovnyk ukrainskoi movy [New explanatory dictionary of the Ukrainian language]*. (Т. 1 : А-К); Kyiv: Akonit. [In Ukrainian].
- [4] Unt, I.E. (1990). *Individualizatsiya i differentsiatsiya obucheniya [Individualization and differentiation of education]*. Moscow. [In Russian].
- [5] Honcharenko, S.U. & Volodko, V.M. (1995). Problemy indyvidualizatsii protsesu navchannia [Problems of individualization of the learning process]. *Pedahohika i psykholohiia*, (1), 14–18. [In Ukrainian].

- [6] Ieremieieva, V.M. (2015). Indyvidualizatsiia yak perspektyvnyi sposib stvorennia tekhnolohichnykh system profesiino-pedahohichnoi pidhotovky maibutnoho vchytelia [Individualization as a promising way to create technological systems of professional and pedagogical training of future teachers]. *Profesiina pedahohichna osvita: systemni doslidzhennia* [Professional pedagogical education: systematic research]. Zhytomyr, p. 210-230. [In Ukrainian].
- [7] Honcharenko, S.U. (1997). *Ukrainskyi pedahohichnyi slovnyk* [Ukrainian pedagogical dictionary]. Kyiv. [In Ukrainian].
- [8] Boryshevskiy, M.Y. (1993). Rozvytok zdatnosti do samorehuliatcii povedinky yak vyiv subiektynoho stanovlennia osobystosti [Development of the ability to self-regulate behavior as a manifestation of the subjective formation of personality]. *Psykholohiia subiektnoi aktyvnosti osobystosti* [Psychology of subjective activity of the individual]. Kyiv, p. 18-19. [In Ukrainian].
- [9] Sikorskyi, P.I. (1998). *Teoretyko-metodolohichni osnovy dyferentsiiovanooho navchannia* [Theoretical and methodological foundations of differentiated learning]. Lviv. [In Ukrainian].
- [10] Volodko, V.M. & Soldatenko, M.M. (1994). Indyvidualizatsiia navchannia studentiv [Individualization of student learning]. *Pedahohika i psykholohiia* [Pedagogy and psychology], (3), 91-99. [In Ukrainian].
- [11] Kuznetsova, O. Iu. (2014). Teoretychni i metodychni aspekty indyvidualizatsii navchalnoi diialnosti studentiv [Theoretical and methodological aspects of individualization of students' educational activity]. *Naukovi zapysky kafedry pedahohiky* [Scientific notes of the department of pedagogy]. Kharkiv, (35), 96 – 106. [In Ukrainian].
- [12] Bahrii, T. (2016). Tiutorstvo v universytetakh Anhlii [Tutoring at universities in England]. *Osvita* [Education], (13 - 14), 7. [In Ukrainian].
- [13] Smikal, V. (2016). Tiutorstvo v systemi dystantsiinoho navchannia [Tutoring in the distance learning system]. *Osvita* [Education], (13 - 14), 6. [In Ukrainian].
- [14] Kravchenko, I. (2019). Tutoring as a pedagogical technology of individualization of studying at the MA course. *European humanities studies: State and Society*, (1(II), 246 – 257.
- [15] Boiko, A. (2010). Tiutorstvo yak zasib zadovolenennia osvitnikh potreb osobystosti, krainy i suspilstva [Tutoring as a means of meeting the educational needs of the individual, country and society]. *Zbirnyk naukovykh prats Poltavskoho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu imeni V.H. Korolenka. Seriia «Pedahohichni nauky»* [Collection of scientific works of Poltava State Pedagogical Korolenko University. Series «Pedagogical Sciences»], (1), 4 – 11. [In Ukrainian].
- [16] Boiko, A.M. & Demianenko, N.M. (2018). Tiutorstvo yak model partnerskykh vidnosyn vykladach-student [Tutoring as a model of teacher-student partnership]. *Naukovyi visnyk Mukachivskoho derzhavnoho universytetu. Seriia «Pedahohika ta psykholohiia»* [Scientific Bulletin of Mukachevo State University. Series «Pedagogy and Psychology»], (1 (7), 18 – 22. [In Ukrainian].
- [17] Demianenko, N.M. (2018). Tiutorstvo yak profesiia ta instrument indyvidualnoho suprovodu v osviti [Tutoring as a profession and a tool of individual support in education]. *Istoryko-pedahohichni studii* [Historical and pedagogical studies], (11 – 12), 5 – 11. [In Ukrainian].
- [18] Shvets, T.E. (2017). *Tiutorynh. Praktyky vprovadzhennia* [Tutoring. Implementation practices]. Kyiv. [In Ukrainian].
- [19] Vitvytska, S.S. (2005). *Praktykum z pedahohiky vshchoi shkoly* [Workshop on higher school pedagogy]. Kyiv. [In Ukrainian].
- [20] Chepil, M.M. & Dudnyk, N.Z. (2012). *Pedahohichni tekhnolohii* [Pedagogical technologies]. Kyiv. [In Ukrainian].
- [21] Boiko, A. (2011). Tiutor – yakisno vshcha pedahohichna pozytsiia i novyi prostir dukhovno-moralnoi vzaiemodii [Tutor - a qualitatively higher pedagogical position and a new space of spiritual and moral interaction]. *Zbirnyk naukovykh prats Poltavskoho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu imeni V.H. Korolenka. Seriia «Pedahohichni nauky»* [Collection of scientific works of Poltava State Pedagogical Korolenko University. Series «Pedagogical Sciences»], (2), 4 – 10. [In Ukrainian].

- [22]Kravchenko, I.M. (2018). Hrantova polityka, mizhnarodni proekty i prohramy rozvytku vyshchoi osvity [Grant policy, international projects and higher education development programs]. *Zasoby diahnostuvannia yakosti pidhotovky fakhivtsiv. Zahalnouniversytetski bakalavrski y mahisterski prohramy. Mahistratura O11 Osvitni, pedahohichni nauky (Pedahohika vyshchoi shkoly. Tiutorstvo. Andrahohika) (pakety indyvidualnykh ta hrupovykh tiutortaliv, testovykh zavdan, kompleksnykh kontrolnykh robot): navchalno-metodychnyi posibnyk [Means of diagnosing the quality of training. University-wide bachelor's and master's programs. Master's degree O11 Educational, pedagogical sciences (Pedagogy of high school. Tutoring. Andragogy) (packages of individual and group tutorials, test tasks, complex control works): educational and methodical manual].* Kyiv. [In Ukrainian].
- [23]Kravchenko, I.M. (2016). Tiutorstvo: dosvid [Tutoring: experience]. *Osvita [Education]*, (13 - 14), 6 - 7. [In Ukrainian].
- [24]Kovaleva, T.M. (2000). *Innovatsionnaia shkola: aksiomy i hipotezy [Innovation School: Axioms and Hypotheses]*. Moscow. [In Russian]
- [25]Kravchenko, I.M. (2020). Tiutorstvo yak universalna pedahohichna tekhnolohiia [Tutoring as a universal pedagogical technology]. *Tendenze attuali della moderna ricerca scientifica: der Sammlung wissenschaftlicher Arbeiten «ΛΟΓΟΣ» zu den Materialien der internationalen wissenschaftlich-praktischen Konferenz (B. 2), 5. Juni, 2020.* Stuttgart, Deutschland: Europäische Wissenschaftsplattform. p. 106 – 108. [In Ukrainian].

